

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Russische Studies na de ondergang van de Sovjet-Unie: over de politieke tijdgeest en de betekenis van regiostudies

Gerrits, A.W.M.

Citation

Gerrits, A. W. M. (2011). *Russische Studies na de ondergang van de Sovjet-Unie: over de politieke tijdgeest en de betekenis van regiostudies*. Leiden: Universiteit Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/19622>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/19622>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Prof.dr. A.W.M. Gerrits

**Russische Studies na de ondergang
van de Sovjet-Unie:
over de politieke tijdgeest en
de betekenis van regiostudies**

Universiteit Leiden

Russische Studies na de ondergang van de Sovjet-Unie:
over de politieke tijdgeest en de betekenis van regiostudies.

Oratie uitgesproken door

Prof.dr. A.W.M. Gerrits

bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar op het gebied van
Russian History and Politics
aan de Universiteit Leiden
op vrijdag 25 februari 2011

Universiteit Leiden

Geachte mijnheer de rector, geacht faculteitsbestuur, collega's, familie en vrienden,

In dit openbaar college wil ik stilstaan bij de gevolgen die de ingrijpende veranderingen in Rusland na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991 hebben (gehad) op de regiostudies in het algemeen en de wetenschappelijke studie van Rusland in het bijzonder.

De Ruslandkunde of, waar wij in Leiden de voorkeur aangeven Russische Studies, is een *area-study* of regiostudie. Sterker, Russische Studies, in de gedaante van de Sovjetologie, was lange tijd *de* regiostudie: geen enkele andere 'niet-Westerse' areastudy kon op meer maatschappelijke (politieke) belangstelling rekenen en had meer academisch prestige dan die van de Sovjet-Unie.

Het kan dus niet anders of de veranderingen *in* Rusland en de gewijzigde geopolitieke betekenis *van* Rusland hebben ingrijpende, meest negatieve gevolgen voor de studie van Rusland, voor de Ruslandkunde. Er is de afgelopen twee decennia vaak gesproken over de 'crisis' van de Ruslandkunde. Dat was niet zonder reden. Desalniettemin wil ik betogen dat de ondergang van de Sovjet-Unie en het einde aan de Koude Oorlog juist onverwachte mogelijkheden heeft geboden voor de wetenschappelijke bestudering van Rusland, voor een herwaardering van de Ruslandkunde. Als ik vandaag probeer uiteen te zetten waarom, in welke mate en met welke gevolgen Russische Studies zijn veranderd de afgelopen decennia, dan gaat het in feite om vraagstukken die de betekenis van de Ruslandkunde overstijgen. Dan gaat het om twee kwesties:

1. om de relatie tussen 'politiek' en de bestudering van de politiek: hoezeer bepaalt de politieke tijdgeest de academische onderzoeksagenda?
2. Om de traditioneel gespannen, nogal krampachtige relatie tussen regiostudies in het algemeen en de traditionele disciplines (de geestes- en vooral de sociale wetenschappen in het bijzonder).

Over Rusland en wij: Rusland als de 'Grand Other'

Hoe hebben wij door de moderne geschiedenis heen naar Rusland gekeken, en in welke mate is ons Ruslandbeeld de afgelopen jaren veranderd?

Rusland heeft in Europa sterke, dikwijls tegenstrijdige emoties losgemaakt, die echter in een langer tijdsperspectief opmerkelijk constant zijn: afkeer, wantrouwen en angst aan de ene kant, maar ook om nieuwsgierigheid, fascinatie en bij tijd en wijle zelfs kritiekloze bewondering aan de andere kant.

Vanwaar die gepolariseerde emoties? Rusland is altijd de 'spiegel' van Europa geweest: we keken naar Rusland en we zagen onszelf. We zagen wat we verafschuwden (barbarisme, wreedheid, dictatuur, expansie); of we zagen juist wat we bewonderden (beschaaft conservatisme, indrukwekkende cultuur, de communistische heilstaat).¹ Ons Ruslandbeeld vertoont wel enige gelijkenis met de controversiële kritiek die Edward Saïd meer dan dertig jaar terug formuleerde op de Westerse perceptie van het 'oosten' in algemene zin: *Orientalism*², ofwel het geheel van beelden (*images*), van wetenschappelijke en politieke opvattingen over het Nabije Oosten (de Arabische wereld), dat volgens Saïd vooral diende om een superieure zelfidentiteit te formuleren en een ambitieus imperialisme te rechtvaardigen.

Maar er zijn ook belangrijke verschillen tussen oriëntalisme en de perceptie van Rusland, en die zijn cruciaal voor de wijze waarop wij ons tot Rusland verhouden, tot op de dag van vandaag.

Eén, anders dan in Saïds oriëntalisme ontbreekt in onze relatie met Rusland de cruciale variabele van de Westerse politieke dominantie. Anders dan de Arabische wereld is Rusland door de geschiedenis heen te groot, te machtig en te autonoom gebleken om door het Westen te kunnen worden overheerst. De Amerikaanse historicus Marshall Poe spreekt in dit verband zelfs van de 'Russian moment in world history': Rusland is in zijn visie de enige niet-Westerse mogendheid geweest die zich

altijd met succes tegen de overheersingsdrift van het Westen heeft weten te verdedigen. Dit Russische moment in de wereldgeschiedenis hield op in 1991, meent Poe. Na de ineenstorting van de Sovjet-Unie gaf Rusland zich gewonnen, gaf het zich (eindelijk) over aan de Westerse dominantie.³

Een tweede, en minstens zo belangrijk verschil tussen onze visie op Rusland en Saïds oriëntalisme is dat onze perceptie van Rusland als Europa's 'Grand Other' in essentie is gebaseerd op de tegenstrijdige overtuiging dat Rusland zowel van ons verschilt als op ons lijkt. Rusland is als *wij* zijn, maar dan anders. Het is een combinatie van ambivalente, soms tegenstrijdige overtuigingen die in essentie, hoewel niet identiek, maar op één ander land van toepassing lijkt: op de Verenigde Staten.

Postcommunistisch Rusland

4 Hoe veranderde ons Ruslandbeeld na de ineenstorting van de Sovjet-Unie? Aanvankelijk leek het zo eenvoudig. In de eerste helft van de jaren negentig was de overtuiging wijdverbreid dat Rusland geen andere mogelijkheid had dan zich te ontwikkelen in de richting van een op Westerse leest geschoeide markteconomie en politieke democratie. Ik citeer Martin Malia, de enkele jaren terug overleden Amerikaanse Ruslandkenner, omdat diens opvatting zo typerend is voor het dominante, politiek geïnspireerde transitieparadigma na de Koude Oorlog: 'In the normal course, Russia hardly has anywhere to go. As has ever been the case since Peter, if Russia wants to be strong, she will have to Westernize (...) she has little choice but to become, as before 1917, just another "normal" European power.'⁴

Met de kennis van nu, het privilege van de historicus, kan niet anders worden geconcludeerd dan dat wij Rusland in de jaren 90 niet zozeer zagen zoals het was, maar zoals we het *wilden* zien.

Want in werkelijkheid ontwikkelde Rusland zich niet per se langs de lijnen die door het 'Westen' werden uitgezet. Rusland lijkt op ons. Het is allang niet meer de 'riddle wrapped

in a mystery inside an enigma'⁵, zoals Winston Churchill het eens typeerde. Rusland lijkt op ons, maar het is ondanks onze verwachtingen en inspanningen nog steeds niet *als* ons. Er lijkt sprake van een vóórtdurende en door velen als onaangenaam ervaren 'eigenheid' van Rusland, die zich manifesteert in autoritair bestuur, anti-Westerse retoriek en een revisionistisch buitenlands beleid. Het klassieke beeld van het 'vreemde', achterlijke, onveranderlijke en expansionistische Rusland kwam terug. Voor sommigen was dat zelfs reden te spreken van een nieuwe Koude Oorlog.⁶

Gefrustreerde verwachtingen schiepen onzekerheid (Waar gaat dat heen met Rusland?) en ambivalentie (Wat moeten we aan met die Russen?), vervolgens teleurstelling (Het wordt nooit wat met Rusland!) en uiteindelijk ook een forse mate van onverschilligheid (Laat maar zitten, Rusland, oninteressant, verandert nooit!).

Deze onverschilligheid komt niet alleen voort vanuit de zojuist genoemde gefrustreerde verwachtingen en ambities maar ook vanuit een andere, typische naoorlogse (Koude Oorlog, in dit geval) interpretatie van Rusland als een *zwakke* staat, als een zwakke mogendheid.

Voor een staat die in minder dan een eeuw drie keer op punt van ineenstorten stond (in 1918, 1941 en 1991) is het wellicht niet onverstandig om stil te staan bij de mogelijke lange termijn gevolgen van de kwetsbaarheid van de Russische Federatie. Ik heb hierover uitgeweid in een Cleveringa lezing die ik eind vorig jaar voor een gezelschap redelijk onaangenaam veraste Russen in St. Petersburg mocht houden, en zal mij bij deze gelegenheid beperken tot een paar kanttekeningen. Rusland zal niet op afzienbare termijn uiteenvallen. Politiek separatisme is, op een enkele bekende en dramatische uitzondering na (Tsjetsjenië), vrijwel afwezig bleven na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Men kan wel de vraag stellen of een opmerkelijk patroon uit de moderne Russische geschiedenis zich thans nog zou kunnen herhalen - momenten van diepe crisis (Krimoor-

log in het midden van de negentiende eeuw, of de burgeroorlog (1918-21) en vooral de Tweede Wereldoorlog (1941-1945) worden gevolgd door perioden van grote machtsontplooiing.⁷ Ik waag het te betwijfelen: de internationale machtsverhoudingen zijn veranderd. Voor het eerst in zijn moderne geschiedenis wordt Rusland omringd door staten die in vrijwel alle opzichten dynamischer zijn: politiek, economisch en demografisch.⁸

Mijn stelling is dat het Rusland wellicht minder interessant wordt gevonden als relatieve zwakke staat, maar dat het zeker niet minder belangrijk is - als geopolitieke factor en als object van wetenschappelijke studie.

Over Russische Studies

Wat voor regiostudies in het algemeen geldt, geldt voor de Ruslandkunde in het bijzonder: ze is altijd bij uitstek 'politiek' gemotiveerd geweest, *policy driven*.

Rivaliteit tussen de grote mogendheden van destijds gaf mede aanleiding tot de oprichting in 1913 van *Die Deutsche Gesellschaft zum Studium Russlands* (later: *Osteuropas*) in Berlijn, het eerste in zijn soort (in hetzelfde jaar overigens dat in Nederland de eerste leerstoel in de Slavistiek werd opgericht, aan de Universiteit van Leiden). Politieke overwegingen waren eveneens verantwoordelijk voor de transformatie van Oost-Europese Studies in een politieke *Rassenkunde* in nationaal-socialistisch Duitsland na 1933⁹ en voor de concentratie en proliferatie van Sovjet Studies in de Verenigde Staten gedurende de Koude Oorlog.¹⁰

Met de ondergang van de Sovjet-Unie in 1991 verdween de belangrijkste rechtvaardiging voor de hoge prioriteit die de studie van Rusland lange tijd had genoten.¹¹ De Ruslandkunde belandde in een 'crisis'. Ik kan wijzen op drie belangrijke redenen:

1. *De plotselinge verdwijning van de supermacht Sovjet-Unie, het object van onderzoek van de Ruslandkunde:*

Van zo'n politiekgestuurde bezigheid als de Ruslandkunde had mogen worden verwacht dat ze politiekrelevante inzichten en conclusies opleverde.¹² Het onvermogen van vrijwel alle sovjetologen om de ineenstorting van het communisme en de verdwijning van de superstaat Sovjet-Unie te voorzien, is terecht bekritiseerd, soms zelfs geridiculiseerd. Het waren niet de beste jaren voor een Ruslandkenner. Ik herinner me een cartoon van Peter van Straten in *Het Parool*, uit die tijd: een wat chagrijnig stel op leeftijd stapt een receptie binnen, en de vrouw voegt haar man bits toe: 'Eén verkeerde opmerking, en ik zeg dat je een Oost-Europadeskundige bent'. Jazeker, de Universiteit Leiden weet aan wie ze erdoctoraten moet verlenen.

2. *De dominante universalistische tijdgeest na de Koude Oorlog:*

In ieder geval in het Westen, en zeker in de Verenigde Staten heerste na de Koude Oorlog een sterk universalisme - en dat liet zich ook gelden in de wetenschap. Een mondiaal optimisme en maakbaarheidsdenken benadrukte het algemene, het universele, en het relativeerde het bijzondere, het specifieke (Francis Fukuyama's briljante *The End of History and the Last Man* is meer dan het symbool van dit denken). Vertaald naar wetenschappelijke interesses en prioriteiten legde het 'eigenaardige', het bijzondere van de regiostudies het af tegen de *algemene* onderzoeksthema's van de sociale wetenschappen - gewezen kan worden op de enorme populariteit en het aanzien van het democratiseringsonderzoek, het belangrijkste 'universele' onderzoeksthema in de politieke wetenschappen gedurende de eerste twee decennia na de Koude Oorlog.¹³

3. *De geïsoleerde positie van Russische Studies:*

Dat de Ruslandkunde aan veel universiteiten in West-Europa en de Verenigde Staten dreigde te worden 'gemarginaliseerd', was mede te wijten aan haar kwetsbare, want geïsoleerde institutionele positie. Ruslandkunde was nauwelijks geïntegreerd in de bestaande universitaire structuren en instituties doorgaans onderverdeeld langs klassieke disciplinaire scheidslijnen.

Regiostudies en de disciplines

Dit brengt mij op de vaak moeizame, nogal krampachtige relatie tussen regiostudies enerzijds en de traditionele disciplines, de geestes- en vooral de sociale wetenschappen, anderzijds.

Nogal wat regiodeskundigen, inclusief Ruslandkundigen, meenden dat de sociale wetenschappen onvoldoende inzicht konden bieden in vreemde landen en culturen omdat ze zich lieten leiden door een analytisch instrumentarium en terminologie die aan een geheel andere werkelijkheid, namelijk de Westerse, was ontleend. 'Comparative Politics is the domain of scholars who ask American politics-type questions (and) apply them to other countries', zoals een Amerikaanse hoogleraar Politieke Wetenschappen het onlangs, zelfkritisch naar ik aanneem, formuleerde.¹⁴

6

Van hun kant beschouwden veel beoefenaren van de sociale wetenschappen regiostudies als een individualistische, vaak louter beschrijvende bezigheid (vriendelijk: methodologisch zwak en theoretisch licht) die op wankelende gronden uniciteit van hun object van onderzoek claimen en nauwelijks aanspraak konden maken op wetenschappelijke relevantie.

Er valt dus nog wel iets te doen aan de relatie regiostudies - disciplines. Ik heb me nooit bijzonder aangesproken gevoeld door de specialisatiedwang, de hokjesgeest of territoriumdrift die de huidige wetenschapsbeoefening vaak kenmerkt. Er gaat wat mij betreft niets boven academische beunhazerij, als het maar van niveau is. Ik interpreteer mijn leeropdracht in de Russische Geschiedenis en Politiek dan ook ruim: de studie van Rusland in een brede disciplinaire en geografische context. En ik ben er van overtuigd dat de veranderingen in en om Rusland waarover ik tot nu toe heb gesproken, daar meer dan ooit de mogelijk voor bieden.

De vermeende 'crisis' van de Ruslandkunde zou daarom tenminste moeten worden begrepen in de - toegegeven: onderhand wat sleetse - dubbele betekenis die het woord crisis in de Chinese taal schijnt te hebben: bedreiging *en* kans.

Regiostudies, disciplines en de toekomst van de Ruslandkunde

Met de grootst mogelijke terughoudend, als het ware, permitteer ik mij in het laatste deel van mijn oratie, wat vrolijke en optimistische ideeën over de toekomst van regiostudies in het licht van die zo snel veranderende wereld.

Aan de 'moderne' regiostudies, zoals die na de Tweede Wereldoorlog aan talloze universiteiten werden bedreven, lagen drie premissen ten grondslag: onbekendheid, afzonderlijkheid en eigenheid, soms zelfs uniciteit. Gelden die nog steeds? Is de wereld in de tussentijd niet onherkenbaar veranderd (onder invloed van, bij gebrek aan een beter begrip, 'mondialisering').

Eén, 'onbekendheid': regiostudies zijn ooit ontwikkeld om licht te werpen op die delen van de wereld die tot dan toe ongemakkelijk en soms zelfs gevaarlijk onbekend waren gebleven, van koloniën tot en met vijandige supermogendheden.

De toegankelijkheid van veel landen is de afgelopen decennia sterk toegenomen: in eerste instantie fysiek, maar ook in figuurlijke zin - politiek, economisch en wetenschappelijk. Zowel de mogelijkheden van onderzoek in eens gesloten landen als die van samenwerking met onderzoekers uit die landen zijn sterk verbeterd. Westerse onderzoekers hebben het monopolie op de lange tijd gevoelige takken van wetenschap als contemporaine geschiedenis, politicologie, sociologie verloren - hoezeer autonoom wetenschappelijk onderzoek in sommige autoritaire landen (waaronder Rusland) ook wordt gedwarsboomd, en hoezeer Westerse onderzoekers het internationale sociaalwetenschappelijke debat ook (nog steeds) domineren (dat is de macht van het geld, van de traditie en van een dichtgetimmerde wetenschapsbenadering).

Twee, 'afzonderlijkheid': het idee dat de wereld kan worden verdeeld en bestudeerd in afzonderlijke, van elkaar te scheiden landen of regio's.

De statelijke oriëntatie van veel regiostudies (*Staatsgrenzen als Wissenschaftsgrenzen*) is na de Koude Oorlog nog problematischer geworden dan ze al was. In grote delen van de wereld, en zeker in de voormalige Sovjet-Unie, zijn de grenzen tussen de nieuwe staten dikwijls arbitrair. Hoewel ook in de voormalige Sovjet-Unie het leven van veel burgers, individueel en collectief, in belangrijke mate bepaald blijft door begrenzings van tijd en ruimte, waaronder staatsgrenzen, zijn bevolkingsgroepen en hun talen, culturen en historische ervaringen de afgelopen decennia dikwijls willekeurig uit elkaar gehaald of juist samengevoegd.

En drie, de belangrijkste premisse van regiostudies, namelijk de 'eigenheid' (of *distinctiveness*) van landen en regio's: de veronderstelling dat ieder land of regio wordt gekenmerkt door een bijzondere bevolking, geschiedenis, cultuur (waaronder taal), politieke systeem en bestuurlijke grenzen, staten over het algemeen.

Dit is een heikel punt. Ik wil niet in het universalistische, egaliserende denken vervallen dat ik zojuist heb bekritiseerd, maar ik kan me toch niet aan de indruk onttrekken dat landen als Rusland en China thans meer gelijkenis vertonen met de ons bekende politieke en economische orde dan ooit eerder sinds ze onderwerp van regiostudie zijn geworden. De 'eigenheid' van landen en culturen wordt minder pregnant. De achterkant van deze redenering zou kunnen zijn dat juist *vanwege* mondialisering en de neiging tot universalistisch denken de betekenis van contextspecifieke regiostudies eerder toe- dan afneemt.

Deze en andere veranderingen leiden wat mij betreft niet tot de conclusie of maar wel hoe we in het huidige tijdsgewricht regiostudies zouden moeten beoefenen?

Ik bepleit vergelijkende, of eigenlijk beter: geïntegreerde *area studies*. Alleen in de vergelijking herken je het bijzondere.¹⁵ Dit is geen pleidooi voor het leren van Russisch, Chinees en Arabisch, maar wel voor een ruimere *geografisch-culturele* en *disciplinaire* context van regiostudies. Daarover tot slot enkele opmerkingen.

Over de geografisch-culturele context

Aan de Universiteit Leiden wordt Rusland bestudeerd binnen een Euraziatisch kader. Aan de Universiteit van Amsterdam staat de Ruslandkunde traditioneel in een Europese context. Beide opties weerspiegelen in zekere zin de politieke verhoudingen van het moment waarop de studie organisatorisch vorm werd gegeven: in Amsterdam in het begin van de jaren negentig, kort na de Koude Oorlog die het Europese continent in tweeën had gedeeld, en in Leiden recentelijk. In het licht van de autoritaire richting die Rusland nu gaat en van de veranderende mondiale machtsverhoudingen waarvan thans sprake lijkt (*zo catchy* getypeerd als 'the decline of the West and the rise of the rest') zal, vermoed ik, dat Euraziatische kader verder aan betekenis winnen, hoewel er veel voor te zeggen blijft Rusland binnen een Europese context te bestuderen.

Over de disciplinaire context

Tenminste zo belangrijker als de geografische is de disciplinaire inkadering van de studie van Rusland. Het is een kwestie van evenwicht. De contextspecifieke ervaring en kennis van regiostudies biedt een tegenwicht aan wat wel eens is getypeerd als 'designer social science'¹⁶, waarin generaliserende theorie en terminologie het zicht op de concrete werkelijkheid eerder ontnemen dan verscherpen. En de disciplines bieden een tegenwicht aan de geïsoleerde, te vaak louter beschrijvende regiostudies.

De Sovjet-Unie (en voor andere niet-Westerse landen en regio's als China of het Midden-Oosten geldt in grote lijnen hetzelfde) zijn altijd een klein wetenschappelijk subuniversum geweest: afgesloten, moeilijk toegankelijk, vreemd, communistisch of islamitisch. De studie van het communisme (in Rusland, China of welke regio ook) heeft weinig bijgedragen aan de politicologische of overige sociaalwetenschappelijke theorievorming. Veel verder dan de totalitarisme theorie kom ik niet, en zelfs dat is een discutabel voorbeeld.

Maar dit verandert ook. Postcommunistisch Rusland is in mijn optiek aanzienlijk interessanter en relevanter voor (al dan niet vergelijkend) politicologisch onderzoek dan de Sovjet-Unie ooit is geweest. Zoals Mark Beissinger, president van de AAASS (American Association for the Advancement of Slavic Studies) in 2008 zei over regiostudies in het algemeen: ‘it is no longer area-studies simply for the sake of knowledge of the region (...) It appeals not only to those who want to learn something about the region, but (also) to those who want to learn something about politics’.¹⁷

Voor alle ‘grote’ issues van de ‘echte’ politiek blijft een land van de omvang, de macht, desnoods de onmacht, van Rusland van cruciale betekenis: klimaatverandering, energie- en voedselbehoefte, proliferatie van massavernietigingswapens, terrorisme. Maar ook voor alle grote ‘issues’ in de wetenschappelijke bestudering van die ‘echte’ politiek kunnen we niet om Rusland heen: de wetenschappelijke discussie over natie- en staatsvorming, over identiteit, politieke legitimiteit, over het grijze gebied van democratie en autocratie, over economische modernisering en over de verschuiving van de internationale machtsverhoudingen en de *remaking of world order*. Rusland worstelt met alle belangrijke politieke vraagstukken van onze tijd en, zoals dat bij de Russen en hun geschiedenis veel vaker het geval is geweest: zij worstelen daarmee in de overtreffende trap.

Tot slot

Geachte rector, geacht faculteitsbestuur, geachte collega’s en overige aanwezigen.

Ik ben het College van Bestuur van de Universiteit Leiden (en in een eerdere instantie het bestuur van de Faculteit der Geesteswetenschappen, in het bijzonder de decaan) zeer erkentelijk voor het in mij gestelde vertrouwen en voor het bieden van de mogelijkheid om niet alleen *Russian and Eurasian Studies* te bedrijven op een manier die mij aanspreekt maar ook om een

bijdrage te leveren aan het opzetten van een nieuwe opleiding *International Studies*: een mondiale regiostudies zo gezegd. Het is een mooi vervolg, een interessante uitwerking, van mijn eerdere pleidooi om de geesteswetenschappelijke dimensie van de studie van de Europese integratie te versterken.

Ik spreek mijn grote dank uit voor de uiterst aangename wijze waarop ik hier door mijn collega’s ben ontvangen. Ik wil Jos Schaeken (namens Russische Studies) en Henk te Velde (namens Geschiedenis) met name noemen, maar via hen ook mijn andere collega’s.

Het is niet zo heel lang geleden dat ik elders een oratie hield, en ik wil dan ook vooral diegenen bedanken die de moeite hebben genomen om tot twee keer toe naar een openbaar college van mij te komen luisteren. Ik hoop dat ik degenen die mij voor de zekerheid belden met de vraag of ik iets anders ging zeggen dan een jaar geleden in Amsterdam niet al te zeer heb teleurgesteld. Ik beloof u, het zal niet nog eens gebeuren, een oratie bedoel ik - althans niet op korte termijn.

Mij is voortdurend gevraagd naar de cultuurkloof, het grote verschil tussen de universiteiten van Amsterdam en Leiden, in de perceptie van velen academische tegenpolen. Dat valt erg mee. En dat zal mede te maken hebben met het feit dat de medewerkers van Amsterdam en Leiden menen dat ze bij de beste universiteit van Nederland werken. Ik kan alleen maar zeggen dat ik er trots op ben uiteindelijk aan beide universiteiten verbonden te zijn geweest.

Ik heb gezegd.

Noten

- 1 Zie bijvoorbeeld Bruno Naarden, *Socialist Europe and Revolutionary Russia. Perception and Prejudice, 1848-1923*. Cambridge, Cambridge University Press, 1992, p.8.
- 2 Edward W. Said, *Orientalism*. New York, Vintage, 2003 (1978). Said schaat Europa's historische perceptie van Rusland niet onder het oriëntalisme. Hij dicht Rusland juist oriëntalistische neigingen toe.
- 3 Marshall T. Poe, *The Russian Moment in World History*. Princeton, N.J., Princeton University Press, 2006, p. xii.
- 4 Martin Malia, *Russia under Western Eyes: From the Bronze Horseman to the Lenin Mausoleum*. Harvard, Mass., Belknap / Harvard University Press, 1999, p. 411.
- 5 Winston S. Churchill, *The Gathering Storm. Vol.1 The Second World War*. Boston: Houghton, 1985, p. 403.
- 6 Mark MacKinnon, *The New Cold War; Revolutions, Rigged Elections, and Pipelines. Politics in the Former Soviet Union*. New York, Basic Books, 2007; Edward Lucas, *The New Cold war: Putin's Russia and the Threat to the West*. New York, Palgrave Macmillan, 2009.
- 7 Zie Thomas Graham, 'The Sources of Russia's Insecurity', in: *Survival*, 51 (2010) 1, p. 60.
- 8 Idem, p. 62.
- 9 Michael Burleigh, *Germany Turns Eastwards. A History of Ostforschung in the Third Reich*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- 10 Voor de naoorlogse geschiedenis van de Ruslandkunde in de Verenigde Staten, zie David C. Engermann, *Know your Enemy. The Rise and Fall of America's Soviet Experts*. New York: Oxford University Press, 2009.
- 11 Stephen Hanson en Blair Ruble, 'Rebuilding Russian Studies', in: *Problems of Post-Communism*, 52 (mei-juni 2005) 3, p. 50.
- 12 Over het vermeende falen van Ruslandkundigen de ineensstorting van de Sovjet-Unie te voorzien, is volop, en met veel emotie, gediscussieerd. Het was aanleiding om de Sovjetologie als geheel af te serveren en om langlopende richtingenstrijd en vetes tussen 'traditionele' en 'revisi-onistische' Sovjetologen alsnog te beslechten (zie onder andere Michael Cox (red.), *Rethinking the Soviet Collapse. Sovietology, the Death of Communism and the New Russia*. London, Pinter, 1998).
Het vermeende falen van de Ruslandkunde heeft interessante parallellen. Geen enkele IB specialist of historicus van naam voorzag het snelle einde aan de Koude Oorlog (John Lewis Gaddis, 'International Relations Theory and the End of the Cold War', in: *International Security*, 17 (1992-1993) 3, pp. 5-58). Vrijwel geen enkele onderzoeker in Midden-Oosten-, islam- of veiligheidsstudies hield serieus rekening met een gebeurtenis van de omvang en consequenties van 9/11. 'An unprecedented state of crisis reigns in Middle East Studies', schreef een Midden-Oostenspecialist enkele jaren na de aanslagen in de Verenigde Staten. 'In a post-Cold War era predominated by globalization, many question the continued relevance of Area Studies, and after "9/11" some, particularly on the American right, argued that Middle East scholars failed in their duty to produce policy-relevant scholarship.' (Andrea Teti, 'Bridging the Gap: IR, Middle East Studies and the Disciplinary Politics of the Area Studies Controversy', in: *European Journal of International Relations*, 13 (2007) 1, pp. 117-118.)
Over de merites van de kritiek op het voorspellende vermogen van regiostudies en sociale wetenschappen kan

verschillend worden gedacht. Ze kan in ieder geval niet zomaar worden weggewuifd. 'Political science is all about prediction', schrijven Michael Urban en M. Steven Fish ('Does Post-Sovietology Have a Future?', in: Cox, *Rethinking the Soviet Collapse*, p. 164). Het voorzien (desnoods: voorspellen) van politieke ontwikkelingen op basis van gegevens, theorieën, modellen en hypothesen komt dicht bij de essentie van de politieke wetenschappen.

- 13 Geraldo L. Munck en Richard Snyder redigeerden in 2007 een bundel interviews met wat zij beschouwden als de meest vooraanstaande (vergelijkende) politicologen van dat moment. Een belangrijk deel van de geïnterviewden had zich vooral bekwaamd in het democratiseringsonderzoek (*Passion, Craft, and Method in Comparative Politics*. Baltimore, John Hopkins University Press, 2007).
- 10 14 Jeanne A.K. Hey, 'Power, Conflict, and Policy: The Role of Political Science in International Studies', in: Sheldon Anderson, et al, *International Studies. An Interdisciplinary Approach to Global Politics*. Boulder, Col., Westview Press, 2008, p. 19.
- 15 'Comparisons are required in order to understand what may be the essential conditions of whatever we are trying to understand (...) otherwise we are limited to flat description' - de socioloog C. Wright Mills in 1959 (*The Sociological Imagination*. Oxford, Oxford University Press, 1959).
- 16 Valerie Bunce, 'Should Transitologists be Grounded?', in: *Slavic Review*, 54 (Spring 1995) 1, p. 116, note 14.
- 17 Mark R. Beissinger, *Political Science and the Future of Russian / Post-Soviet Studies* (typescript), p. 4.

PROF.DR. A.W.M. GERRITS

- 1982 doctoraal Contemporaine Geschiedenis (Vrije Universiteit / Universiteit van Amsterdam)
- 1983 Moskouse Staatsuniversiteit (MGU)
- 1984 Werkgroep Polemologie (Vrije Universiteit)
- 1985 Polemologisch Instituut, Universiteit Groningen
- 1991 Promotie Universiteit Groningen: "The Failure of Authoritarian Change: Reform, Opposition, and Geo-politics in Poland in the 1980's" (Dartmouth, Aldershot, etc., 1990)
- 1989 Oost-Europese Studies, Universiteit van Amsterdam
- 1992 (2008) Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael
- 2008 Jean Monnet hoogleraar Europese Studies, Universiteit van Amsterdam
- 2010 Hoogleraar Russische Geschiedenis en Politiek, Universiteit Leiden

De Ruslandkunde of Russische Studies, de belangrijkste regiostudie tijdens de Koude Oorlog werd in 1991 geconfronteerd met het plotseling verdwijnen van haar belangrijkste object van onderzoek: de communistische supermogendheid Sovjet-Unie.

Wat betekenen het einde van de Koude Oorlog en de mondiale veranderingen sindsdien voor de academische regiostudies, en voor de Ruslandkunde in het bijzonder?

De crisis waarin de Ruslandkunde belandde was reëel, maar niet zonder kansen op een krachtige herpositionering binnen het academisch onderzoek. De internationale veranderingen die zich na de Koude Oorlog voltrokken (dikwijls getypeerd als 'mondialisering') dwingen tot een herbezinning op regiostudies en op de relatie tussen regiostudies en verwante (traditionele) disciplines. De premissen van de regiostudies (onbekendheid, afzonderlijkheid en uniciteit) zijn aan verandering onderhevig. De vraag is niet of maar hoe regiostudies in het huidige tijdsgewricht bedreven moeten worden?

Het antwoord, althans voor de Ruslandkunde, is een verruiming van de geografische en disciplinaire grenzen. Rusland dient te worden bestudeerd binnen de ruime kaders van zijn geografische 'ruimte' (Eurazië); de Ruslandkunde moet zich uit haar disciplinaire isolement bevrijden en nadrukkelijk op zoek naar raakvlakken met de 'traditionele' wetenschappen. Regiostudies en disciplines hebben elkaar veel te bieden, en thans wellicht meer dan ooit eerder.

